

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci, predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka i glavni i odgovorni urednik časopisa Defendologija i Sociološki diskurs

FUNKCIONISANJE DEMOKRATIJE U DUBOKO PODIJELJENIM DRUŠTVIMA-VELIKI PROBLEM ZA BiH (I)

Regulacija društveno-političkih odnosa u duboko podijeljenim društvima kao što je BiH predstavlja jedno od najvažnijih pitanja i problema za države koje su imale unutrašnje nasilne konflikte ili čije je funkcionisanje otežano visokim društvenim animozitetima. Postavlja se pitanje na koji način urediti političke odnose i koji faktori tome najviše doprinose. Obzirom da je riječ o društvima podijeljenim prema etničkim, religijskim, rasnim, jezičkim i sličnim karakteristikama, dodatno oslabljenim nerazvijenom političkom kulturom, dijalogom i tolerancijom, proces njihovog međusobnog prilagođavanja, uspostavljanja dijaloga i tolerancije se treba tražiti u različitim oblicima institucionalnih političkih aranžmana. Oni djeluju kao okviri unutar kojih se kanališu i artikulišu suprotstavljeni interesi društvenih segmenata. Stoga, ovaj pogled i osvrt ima za cilj da ukaže na različite oblike političkih institucija namjenjenih duboko podijeljenim društvima, kao i na različite kontekste koji utiču na njihovo funkcionisanje. Treba napraviti razliku između heterogenih i duboko podijeljenih društava, kako bismo kasnije ukazali na različite oblike institucionalnih aranžmana prijemčivih za duboko podijeljena društva. Razlika između dva tipa društva se nalazi u dubini i naglašenosti društvenih podjela koje proizvode različite podsticaje za funkcionisanje političkog sistema i demokratije. Heterogena ili pluralna društva, što BiH jeste, odlikuje raznolikost kulturnih, etničkih, rasnih, konfesionalnih, klasnih, ideoloških, lingvističkih i sličnih grupa, koje svoje interese i potrebe artikulišu u okviru političkog sistema kojeg smatraju legitimnim i koji je jednako prihvatljiv za sve grupe koje se u njemu nalaze. Ustav, kao konstitucionalizacija opšte volje, garantuje pored individualnih prava i kolektivna prava za grupe koje svoj identitet i priznanje tog istog identiteta stavljaju na prvo mjesto. Obzirom na različitosti, koje ne trebaju biti hendikep, već bogatstvo, društvo funkcionise na temelju društveno-političkog konsenzusa.

Sejmur Martin Lipset i Stijn Rokan su utvrdili da u zapadnoevropskim društvima postoje duboki strukturalni socijalni rascjepi ili podjele oko kojih se oblikuju pripadnosti, interesi i polje politike. U periodu od 18-og do ranog 20-og vijeka, dva prelomna trenutka u razvoju zapadnoevropskih društava – nacionalna i industrijska revolucija – su uticali na nastajanje dihotomnih socijalnih podjela kao što su centar/periferija, država/crkva, grad/selo i kapital/rad i mnoge druge. Vremenom su određene podjele slabile dok su druge dobijale na značaju, a u konačnici je došlo do međusobnog ukrštanja i slabljenja naglašenosti socijalnih rascjepa čime je stvorena osnova za nastanak višestrukih pripadnosti. Mada nisu sva društva Zapadne Evrope heterogena, princip višestrukih ili izukrštanih socijalnih rascjepa je glavna karakteristika heterogenih društava. Iako insistiraju na kolektivnim (identitetskim) pravima i slobodama, društvene grupe su prožete mnoštvom drugih pripadnosti i lojalnosti (ideološke, klasne, rodne, itd.) koje ublažavaju snagu identitetskih pitanja i ne dozvoljavaju im da naruše funkcionisanje političke zajednice. Možemo tvrditi kako su heterogena društva, u suštini, multietnička ili multikulturalna, ali u kojima etničke i kulturne pripadnosti nisu oštro omeđene, već su dopunjene drugim i univerzalnijim pripadnostima koje obezbjeđuju „zajednički imenitelj“ ili temeljni konsenzus u društvu. Sa druge strane, duboko podijeljena društva su ona u kojima se socijalni rascjepi oblikuju oko etničkih, religijskih, rasnih, plemenskih, lingvističkih i drugih urođenih identitetskih karakteristika. Odnosi unutar grupe su kohezivni, a njen identitet predstavlja oštru liniju demarkacije prema drugim grupama. Linije socijalnih rascjepa nisu kao u slučaju heterogenih društava izukrštane. Takođe, pripadnosti nisu višestruke već su isključivo vezane za vlastitu identitetsku grupu. Najuobičajeniji oblik pripadnosti koji jednu grupu izdvaja od druge je etnička pripadnost, što se u BiH često zloupotrebljava, tako da se duboko podijeljena društva nazivaju još i *etnički podijeljenim društvima*. U njima je etnicitet politički najnaglašeniji, a socijalni rascjepi se formiraju na etničkoj pripadnosti. Lipset-Rokanov model socijalnih rascjepa nije odgovarajući za etnički podijeljena društva, jer etnička linija podjele presjeca Lipset-Rokanov model umjesto što ide paralelno sa njim. Sve društvene razlike i pripadnosti se svrstavaju i homogenizuju unutar etničke grupne pripadnosti, tako da sveobuhvatni etno-nacionalni identitet blokira pojavu višestrukih socijalnih rascjepa. Kao što se u heterogenim društvima socijalni rascjepi sastoje od mješavine partikularnih i univerzalnih pripadnosti, tako se u duboko podijeljenim društvima, što BiH jeste, socijalni rascjepi formiraju isključivo oko

pitanja identiteta. Pojedinci su “stopljeni” sa svojom grupom koja predstavlja jednog od društvenih segmenata, vertikalno ustrojenog i odvojenog od drugih segmenata, tj. različiti etnički segmenti međusobno koegzistiraju dok je svaki od njih iznutra stratifikovan. Svaki segment posjeduje političke stranke, medije, interesne grupe, različite organizacije, škole i sl., i omogućava socijalnu mobilnost, čime se i njegovo funkcionisanje odvija paralelno i nezavisno od drugog ili drugih segmenata koji funkcionišu na istim ili sličnim principima. Svojevremeno je Sokrat isticao različite i kontraverzne poglede i efekte demokratije.

“Demokracija će platiti zato što će pokušati odgovarati svima. Siromasi će htjeti imetak bogatih. A demokracija će im to dati. Mladi će htjeti biti uvažavani kao stari, žene će htjeti biti kao muški, stranci će htjeti prava starosjedilaca A demokracija će im to dati. Lopovi i prevaranti će htjeti važne državne funkcije. A demokracija će im to dati. A kada lopovi i prevaranti konačno demokratski preuzmu vlast, jer kriminalci i zločinci teže za moći, nastat će gora tiranija nego u vrijeme bilo koje monarhije ili oligarhije.”

Sokrat (470-399 p.n.e.)